

HRÁDEK NA ZDERAZE – PŘÍSPĚVEK K REKONSTRUKCI PODOBY Z DOBY PŘED HUSITSKÝMI VÁLKAMI V DIGITÁLNÍ PODOBĚ A VE ZPRACOVÁNÍ PRO FYZICKÉ MODELY PRAHY KARLA IV.

NA ZDERAZE CASTLE - CONTRIBUTION TO THE RECONSTRUCTION OF THE PRE-
HUSSITE APPEARANCE IN DIGITAL FORM AND PROCESSING FOR PHYSICAL
MODELS OF PRAGUE CHARLES IV.

Ing.arch.Vojtěch Dvořák

ABSTRAKT

Od prosince roku 2016 má hlavní město Praha stálou expozici o svém historickém vývoji v Domě U Zlatého prstenu na Starém městě pod hlavičkou Muzea Hlavního města Prahy. Tato expozice je právě výjimečná v tom, že nahlíží na vývoj Prahy jako celku a má v plánu se stále rozšiřovat. Její současná první etapa je zaměřena na období pro město velmi důležité a to období vlády Karla IV. a jeho velkolepé založení a vystavění Nového Města pražského. Pro expozici se na Katedře architektury Fakulty stavební ČVUT v Praze vytvářeli unikátní hmotové i virtuální modely důležitých karlovských založení, zástavby celé aglomerace i jednotlivých staveb přibližujících podobu města, proměněného Karlem i ostatními lucemburskými panovníky. Zpracování modelů předcházela rozsáhlá badatelská činnost a vytváření podoby Prahy doby Karla IV., a to s podporou řady archeologů a historiků z NPÚ Praha, AVČR a Muzea HMP. Tento příspěvek se zabývá jednou z významných staveb tohoto lucemburského období a tou je Hrádek Na Zderaze.

Klíčová slova: 3d model, fyzický model, hmotová rekonstrukce, Praha, Karel IV.

ABSTRACT

From December 2016, the capital city of Prague has a permanent exhibition of its historical development at Dům U Zlatého prstenu (Museum HMP). This exposition is unique in looks at the development of Prague as a whole and plans to expand. Its current first stage is focused on the period for the city very important, namely the period of reign of Charles IV. And its magnificent founding and construction of the New Town of Prague. For the exhibition were created unique mass and virtual models of important Karlovych foundations, the construction of the whole agglomeration and the individual buildings, drawing on the form of the city, transformed by Karel and the other Luxembourg rulers. The elaboration of the models preceded the extensive research activity and the creation of the form of the Prague of the time of Charles IV with the support of a number of archaeologists and historians from the Academy of Sciences of the Czech Republic, This paper deals with one of the important buildings of this Luxembourg period, namely Hrádek Na Zderaze Castle.

Key words: 3d model, virtual model, mass reconstruction, Prague, Charles IV.

1 ÚVOD

Ještě před započatím realizace velkolepého urbanistického záměru císaře Karla založit Nové Město pražské uzavřené hradbami existovaly při pravém břehu řeky Vltavy, lokality vzniklé a založené

předchozími českými panovníky, tím spíše, že se nalézaly v sousedství starého sídla českých knížat, kterým byl památný Vyšehrad. V jeho blízkosti na neméně vysoké Břežské skále se rozprostíralo území Zderazu, kde stál i jeden z významných pražských hradů - **Hrádek na Zderaze**. Založil ho král Václav IV. kolem roku 1380 jako své novoměstské sídlo.

Během husitských válek byl hrad silně poškozen. V době husitů sloužil jako rezidence legáta basilejského koncilu, během 16. století však značně zpustl. V roce 1627 Hrádek získal Řád bosých augustiniánů, kteří provedli zásadní přestavby. V roce 1809 se stal součástí Svatováclavské trestnice. Během tzv. Pražské asanace na přelomu 19. a 20. století byly budovy hradu společně s Břežskou skálou a okolní zástavbou kompletně srovnány se zemí.

Do dnešních dnů zbyl na místě z celého ohrazeného areálu hrádku pouze kostel sv. Václava na Zderaze. Budovy okolní zástavby padly při asanaci taktéž. Zderaze kdysi bývala malá ves při jižním okraji Prahy, roku 1348 ji spolkllo Nové Město. [02] [03] [04] [09]

1.1 Podklady a zdroje

Hlavním obrazovým materiálem pro rekonstrukci bylo nejstarší dochované zobrazení Hrádku Na Zderaze - dřevořez ve Světové kronice Hartmana Schedela z roku 1493 a Sadelerova veduta Prahy - mědiryt Filipa van den Bosche z roku 1606.

O rekonstrukci se jako první pokusil V. Lorenc a jeho názory později korigoval T. Durdík. V obou případech se jedná o půdorysné rekonstrukce a ty vychází z vcelku bohatého ikonografického, kartografického i fotografického materiálu, který zachycuje podobu objektu od konce 15. století až do jeho zániku. [09]

Hrad zřejmě tvořily tedy dva palácové objekty, jedna menší a jedna větší, šestipodlažní obytná věž. Věž mohla být zakončena i cimbuřím, to ale není zachyceno na žádném z dochovaných zobrazení hrádku. Komplex včetně okolních zahrad byl obehnan opevněním. Tato stavba se zřejmě stala předlohou pro Hrádek v Kutné Hoře.

Hrad měl půdorys obdélníka se zkoseným jihozápadním nárožím, vstupní brána do něj byla prolomena v hradbě na východní straně. K jižní a severní hradbě se přimykaly hradní paláce. Hrad měl dvě hranolové věže. Menší z nich se v sousedství zalomení západní fronty zvenčí přimykala k hradbě nad řekou. Velká věž navazovala na východní čelo jižního paláce a celou svou hmotou předstupovala před přílehlou východní kurtinu s bránou. To bylo z hlediska obrany výhodné, věž samotná však sloužila mnohem spíše obytným než obranným účelům. Původně šestipatrová věž s vysokou valbovou střechou byla velmi vysoká; její status donjonu dobře dokládají velká okna ve vyšších patrech a zejména existence arkýřového prevétu na jižní straně, zachyceného na Schedelově vyobrazení Prahy z roku 1493. Minimálně po části obvodu obíhal areál hradu parkán. Směrem k městu na hrad navazovala opevněná zahrada se studánkou. Ta byla na východní straně částečně vymezena západním čelem kostela sv. Václava, jenž původně nepochybně sloužil potřebám provozu zderazského hradu. [09]

1.2 Podoba a průběh původního terénu

Samotná Břežská skála, dnes již rovněž neexistující, svého času velkolepá dominanta pražských břehů, která sahala od kostela sv. Václava na Zderaze až k řece, byla rozervána při Pražské asanaci na konci 19. stol. Tento skalní výběžek se vypínal před vybudováním jezů až 25 m nad hladinou řeky Vltavy. Břežská skála byla nejvýraznější z celé terasy, jejíž průběh je částečně patrný i dnes, na jihu na ni stojí celý komplex kláštera s kostelem Emauzy a na sever od hrádku se terasa stáčí od řeky a vede podél severního okraje Karlova náměstí, kde je i dnes patrná výraznou rampou zvedající se ze Spálené ulice ke Karlovu náměstí, a dál pokračuje přes Vodičkovu ulici.

Samostatnou otázkou při vytváření hmotové rekonstrukce byla i původní pravděpodobná podoba morfologie terénu. Obzvláště v této části u břehu Vltavy se v průběhu staletí výrazně změnila, jak již bylo řečeno. Pro vytvoření podoby průběhu terénu se vycházelo jednak ze současného stavu, který se konfrontoval s dobovými dokumenty – rytinami, kresbami, ale především s plánem Kořistkovým (1858), který je nejstarším dokumentem zobrazujícím přímo průběh terénních vrstevnic. V tomto pánu je krom jiného ještě patrný původní průběh Břežské skály, takže se tento plán vzal jako reference pro upravení a vytvoření georeliéfu území, který vycházel ze současného stavu.

2 PŘÍPRAVA DAT PRO FYZICKÝ MODEL

Podoba hrádku se zpracovávala pro fyzické modely ve dvou různých měřítkách. Jednak pro měřítko 1:2000 pro model celého území Měst pražských (velikost celého modelu 2x2m), kdy byla hmota velmi zjednodušena, neboť samotný hrádek měl v tomto měřítku velikost cca 10mm, ale naopak výškově převýšena, aby v rámci modelu vynikla, stejně jako ostatní významné stavby Prahy. Druhý model, podrobnější, se zpracovával pro model v měřítku 1:500, kdy se jednalo o území Dobyččího trhu a celé oblasti Zderaze a Podskalí až k řece včetně mlýnů.

3 ZPRACOVÁNÍ FYZICKÉHO MODELU

Terén se zpracovával formou CNC frézování do vrstvených desek MDF s přípravou pro osazeními jednotlivých objektů. Jednotlivé objekty v různém stupni podrobnosti se vyráběly formou aditivní výroby (3d tisk), což je proces, při němž vzniká výrobek postupným nanášením tenkých vrstev na sebe. Použití ABS plastu s vrstvením o tloušťce vrstvy 0,2mm se dosáhne velmi kvalitních detailů. Výsledné modely jsou umístěny v expozici v Domě U Zlatého prstenu na Starém městě.

4 ZÁVĚR

Hlavním výsledkem práce je hmotová rekonstrukce hrádku a porovnání s dobovými zobrazeními, zasazení do kontextu okolí včetně morfologie terénu a zpracování ve formě fyzického modelu pomocí 3d tisku. Výsledek potvrdil očekávání jak v samotném hmotové rekonstrukci, tak i ohledně porovnání obdobných záběrů 3d zobrazení a dobová zobrazení, viz obr. 6-8. Výsledek práce posouvá znázornění a podobu hrádku na další úroveň, která se použila jak pro fyzický model, tak je použitelná i pro nová média. V rámci problematiky historických rekonstrukcí a možnosti pro prezentaci je z této práce patrné, že modelové zobrazení ve 3d umožňuje nejen porovnávání s dobovými zobrazeními, které je většinou jediným zdrojem, kromě psaného textu, ale také různé možnosti prezentace a to jako např. zde uvedený podklad pro 3d tisk v rámci fyzického modelu. Dalšími kroky bude zpracování dalších významných lokalit v rámci Prahy, i pro využití v rámci nových médií.

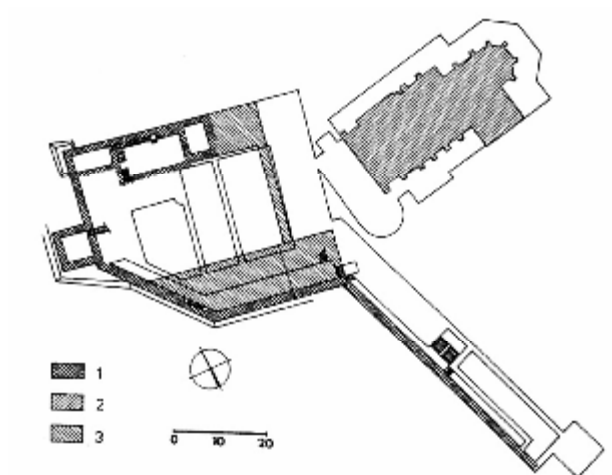
Obrázek 1 Nejstarší dochované zobrazení Hrádku Na Zderaze, jeho jižní strany s výraznou věží s arkýřovým prevětem. Hrádek na Zderaze, dřevořez Michaela Wolgemuta, Wilhelma Pleydenwurffa ve Světové kronice Hartmana Schedela z roku 1493, výřez

Obrázek 2 Hrádek uprostřed mezi Karlovým náměstím a Vltavou, vpravo vedle kostela sv. Václava. Stav z r. 1606, kdy nezastřešené budovy kolem věže již chátrají. Hrádek na Zderaze, Sadelerova veduta Prahy - mědiryt Filipa van den Bosche z roku 1606, výřez

Obrázek 3 Bývalý klášter bosáků u sv. Václava, v letech 1809-84 Svatováclavská trestnice, v pravé části patrné pozůstatky přestavěného hradu. Celý areál stojící na Břežské skále. R. Brunner-Dvořák kolem r. 1880

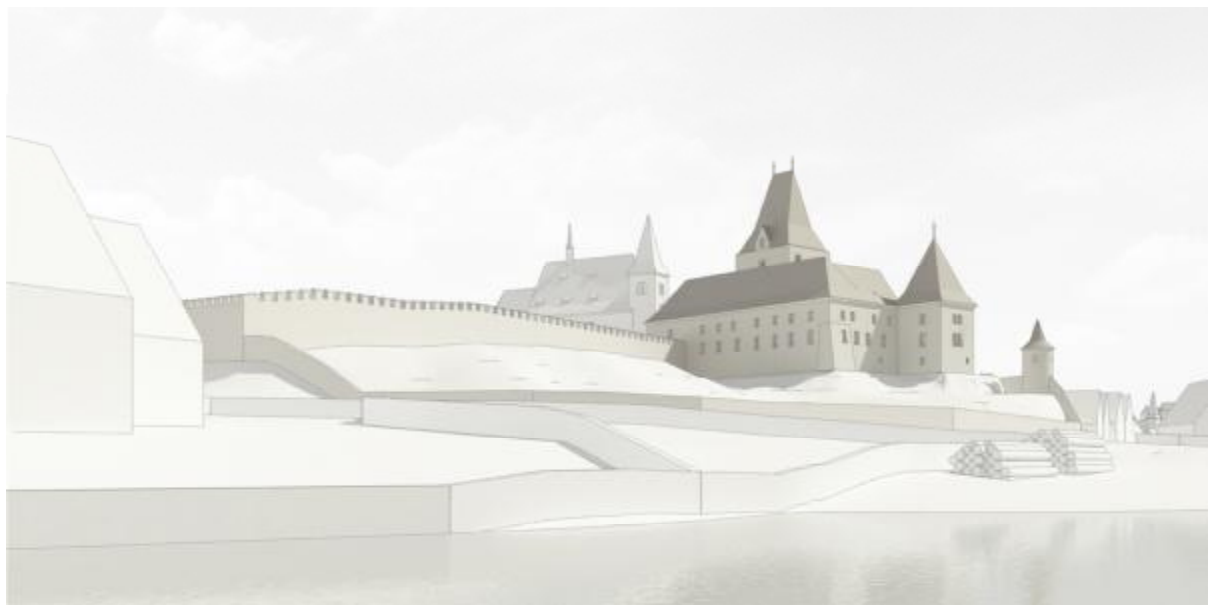
Obrázek 4 Hrádek na Zderaze, půdorys hradu podle T. Durdíka. Reprodukce z knihy: Tomáš DURDÍK: Ilustrovaná encyklopedie Českých hradů, Praha 1996, 186.

Obrázek 5 Hrádek na Zderaze, hmotová rekonstrukce hradu dle autora, odpovídající záběr dle Schedela z roku 1493

Obrázek 6 Hrádek na Zderaze, hmotová rekonstrukce hradu dle autora, odpovídající záběr dle veduty Sadelera

Obrázek 7 Hrádek na Zderaze, hmotová rekonstrukce hradu dle autora, odpovídající záběr shodný s fotografií z r. 1880

Obrázek 8 Hrádek na Zderaze, zakreslení rekonstrukce hradu dle autora do stávající mapy Prahy

Použitá literatura

- [1] BUTTA, Tomáš. *Kostel sv. Václava na Zderaze*. Praha: Náboženská obec Církve československé husitské, 2004. ISBN 8070007443.
- [2] DURDÍK, Tomáš. *České hrady*. 2., upr. vyd. Praha: Albatros, 2008. ISBN 9788000021652.
- [3] DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 2011. ISBN 9788072774890.
- [4] DURDÍK, Tomáš. *Encyklopedie českých hradů*. 6. vyd. Praha: Libri, 2005. ISBN 8072772740.
- [5] HOLEC, František. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Svoboda, 1988.
- [6] Hrad Hrádek na Zderaze - Castles.cz. *Castles.cz - Hrady, zámky a tvrze Čech, Moravy a Slezska* [online]. Copyright © 2003 [cit. 12.05.2017]. Dostupné z: <http://www.castles.cz/hradek-na-zderaze/>
- [7] LORENC, Vilém. *Nové Město pražské*. Praha: SNTL, 1973. Řada stavební literatury.
- [8] MENCLOVÁ, Dobroslava. *České hrady*. Praha: Odeon - nakladatelství krásné literatury a umění, 1972.
- [9] ZÁRUBA, František. *Hrady Václava IV.: od nedobytného útočiště k pohodlné rezidenci*. Praha: Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2014. Opera Facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. ISBN 9788074222993.